

ההלואה, שהמקדש נותן פרוטה למלוה להלוות לה מעות ובאותה פרוטה נתקדשה לו).

ב. הסיק רב אשי, וכן מסר רב הונא מר בנו של רב נחמיה בשם רבא: מתנה על מנת להחזיר מועילה לכל דבר חוץ מלקידושי אשה. שהאומר הילך מנה על מנת שתחזירהו לי, במכר — קנה, בפדיון הבן — בנו פדוי, בתרומה — יצא ידי נתינה [אלא שאסור לעשות כן מפני שנראה ככהן המסייע בבית הגרנות, שבשכר החזרתו יתן לו שאר תרומותיו. וכן בפדיון הבן אסור לעשות כן מאותה סיבה. ראשונים]. וכן באתרוג, האומר הילך אתרוג זה על מנת שתחזירהו לי, נטלו והחזירו — יצא. ואולם אשה אינה מתקדשת בכסף קידושין שקיבלתו על מנת להחזיר, לפי שאין אשה נקנית בחליפין.

א. התוס' כתבו שהיא גזרה דרבנן, משום שדומה לחליפין החוזרים, הלכך הפקיעו חכמים לקידושין ממנה. ויש אומרים שלא הפקיעו הקדושין אלא מדרבנן החמירו שלא תיחשב מקודשת. והרמב"ם מפרש שהוא דין דאורייתא מעיקר הדין, לפי שאינה נהנית מגוף החפץ שנתן לה.

ב. נחלקו דעות הראשונים האם במתנה על מנת להחזיר צריך תנאי כפול כבשאר תנאים, או שמא כיון שאומדנא מוכחת היא שאינו נותן אלא על מנת להחזיר, מועיל התנאי אף ללא הכפלותו.

ג. רשאי הכהן שלא לקבל פדיון הבן עד שינתן לו בלא תנאי. ומה שאמרו שמועילה מתנה על מנת להחזיר בפדיון, היינו דוקא מדעת הכהן. (עפ"י חזון איש אה"ע קמה, לדף כט:).

ד. חמץ בפסח, החמירו בו בנותן מתנה לנכרי על מנת להחזיר. (עפ"י הגהות מיימוניות שבת פ"ו. וע' בשו"ת הרדב"ז ח"א רמ).

דף ז

יא. מה דין קידושי כסף במקרים דלהלן?

א. האשה שאמרה 'תן מנה לפלוני ואתקדש לך'. [קידושין מדין 'ערב'].

ב. אמר לה: 'הילך מנה והתקדשי לפלוני'. [קידושין מדין 'עבד כנעני'].

ג. אמרה: 'תן מנה לפלוני ואתקדש לו'. [מדין שניהם].

ד. אמרה: 'הילך מנה ואתקדש לך'.

ה. מה דין כל אלו במכירת קרקע.

א. 'תן מנה לפלוני ואתקדש אני לך' — מקודשת מדין ערב, שאעפ"י שלא הגיעה הנאה לידו משעבד עצמו, וכך אשה זו.

א. לדברי הריטב"א צריך לומר לה בפרוש 'הרי את מקודשת לי באותה הנאה שהגיעה אליך

במה שנתתי מנה לפלוני על פיך'. ומדברי כמה ראשונים מבואר שאין צריך לפרש.

ב. יש מי שסובר שאינה מקודשת אלא כאשר היא מקבלת הנאה ממשיית בכך, כגון שמוטל

עליה לתת לאותו אדם סכום מסוים, ועל ידי שזה נותן לו — היא נשכרת. (מרדכי תקיב.

ומסתימת הפוסקים אין נראה כן — ע' באבני מילואים לו,ה).

ג. יש סוברים שהוא הדין באומרת 'הלוה מנה לפלוני ואתקדש לך' — מקודשת (עפ"י ריטב"א;

רשב"א; רמ"א אה"ע כט,ב. וע' רמב"ן להלן יט. 'תן זכות שיש לך במשכונני ואתקדש אני לך' —

מקודשת).

ד. יש אומרים שגם ללא אמירתה 'ואקדש אני לך' — מקודשת (ע' בית שמואל כט,ה בשם מהרש"ל; פ"ת שם; ב"ש ל,יג; שער המלך — אישות ה,כא בשם מוהר"א ששון).
ה. גם בקדושי האב לבתו קיים דין זה, שאם אמר האב לאחר, תן מנה לפלוני ותתקדש בתי לך — מקודשת מדין ערב. (עפ"י ראשונים יט. ריטב"א מד).
ו. כתב בתורא"ש (יט:), אין שייך דין ערב בקידושי שטר, כיון שאינו נהנה כלום בקבלת השטר. (ולכאורה יש לשמוע מדברי תורי"ד שם שאף בקבלת שטר שייך דין 'ערב'. וי"ל).

ב. 'הילך מנה והתקדשי לפלוני' — מקודשת מדין 'עבד כנעני', שמצינו שיכולים אחרים ליתן כסף לאדונו ובכך הוא קונה את עצמו, אעפ"י שהעבד אינו חסר מאומה, ואף זה כן.
א. מדברי רש"י משמע שאינה מתקדשת אלא כשעשה כן בשליחות זה שמתקדשת לו. או אפשר אף באופן שגילה דעתו מעיקרא ונתרצה לקדשה, וכפי שכתב רבנו חננאל. ובעל העיטור כתב, אפילו לא הודיעו לו אלא לאחר מעשה ונתרצה בעדים — מקודשת. ואין כן דעת הרשב"א.
ב. הרמב"ם (אישות ה,כב) כתב שחזר זה שנתקדשה לו ואמר לה הרי את מקודשת לי בהנאה זו הבאה לך בגללי. והרשב"א נטה מדבריו.

ג. 'תן מנה לפלוני ואתקדש אני לו' — מקודשת מדין שניהם; מערב למדנו שמשעבד עצמו ללא קבלת הנאה בעצמו, ומעבד כנעני למדנו שקונה ללא שחסר כלום.
א. הוא הדין באומרת תן מנה לפלוני ואתקדש לפלוני אחר. (תורי"ד).
ב. גם בזה כתב הרמב"ם (ה,כא) כמו בדין עבד כנעני, שאמר לה זה שנתקדשה לו, הרי את מקודשת לי בהנאת מתנה זו שקבלתי ברצונך. והרשב"א פקפק בדבר.

ד. 'הילך מנה ואקדש לך' — רבא נסתפק. ומר זוטרא בשם רב פפא אמר: מקודשת. וביאר מר זוטרא, מדובר באדם חשוב (שאינו רגיל לקבל מתנות. רש"י), שבאותה הנאה שיש לה בכך שהוא מקבל מתנה ממנה, גמרה ומקדשת עצמה.
א. נחלקו הראשונים ז"ל, האם צריך לומר לה בפירוש [קודם נתינתה, ויש אומרים אף לאחר מכן יכול לומר] התקדשי לי בשכר זה שאקבל ממך מתנה, או שמא אין צריך. (ע' לעיל ה:).
ב. מבואר מדברי הרשב"א ועוד, שרבא מסתפק שמא לא חלו הקדושים אפילו באדם חשוב.
ג. יש מי שסובר שצריך שתתן יותר מפרוטה, אבל אם נותנת פרוטה — אין הנאת נתינתה שוה פרוטה (ע' טיב קדושים; פתחי תשובה כז,ט). ואין הדבר ברור (ע' ב"ח קצא).

ה. נאמר בשם רבא: כשם שאפשר לקדש מדין ערב ומדין עבד כנעני ומדין שניהם, כך לענין מכירת ממון.

א. יש מצדדים בדעת הרמב"ם שלא אמר רבא אלא לענין דין 'ערב' [ואפשר שלגירסת הרמב"ם מימרת רבא באה מיד לאחר דין ערב], אבל מדין 'עבד כנעני' אין למדים אלא לקידושים [שנלמדו זה מזה בגזרה שוה דלה לה] ולא למכר, וממילא גם ב'תן מנה לפלוני ואתקדש אני לו', כגון זה במכר לא קנה. (עפ"י ר"ן; כסף משנה — מכירה א.ו. וע' גם אור שמח — אישות

ה, כד, ומהרי"ט (הל' בכורות פ"ה) הקשה על כך מכמה מקומות. ובשו"ת פרי יצחק (ח"ב סה, יט) יישב. וכתב שם (אות כא) שלענין קנין כסף בלבד אין מועיל להרמב"ם, אבל מועיל לעשות קנין חליפין מדין 'עבד כנעני', כגון סודר הניתן על ידי העדים ולא ע"י הלוקח, מועיל לעשות בו קנין).
ב. יש אומרים שאף בנכרי מועיל קנין מדין 'עבד כנעני' (עפ"י מחנה אפרים — שלוחין ושותפין טו; קצות החשן קכג סק"ה). ויש חולקים, לפי שמועיל מדין שליחות ואין שליחות לנכרי. (ע' בחדושי הגר"ח ריש הלכות מלוה ולוה).
ג. הרמב"ן צדד לומר (עפ"י רש"י) שמא דין נתינה לאדם חשוב אינו אלא בקידושין, מפני שיש לאשה הנאה נוספת, שהיא חפצה בנישואי אדם כזה, אבל במכר, אין אדם מקנה שדהו לאדם חשוב בשכר קבלת מתנה ממנו. או שמא גם בדין זה אין חילוק בין קדושין למכר. ומדברי רבנו חננאל מבואר שאפילו במטלטלין יועיל קנין כזה, מדין 'חליפין'.
והרמב"ן הקשה על כך והרשב"א יישב).

יב. מה דין הקדושין באופנים הבאים:

- א. התקדשי לי לחצי.
 - ב. חציין מקודשת לי.
 - ג. קידש אשה לחצאין באופנים השונים.
 - ד. שתי בנותיך לשני בני בפרוטה.
 - ה. בתך ופרתך / בתך וקרקעך בפרוטה.
- א. אמר רבא: 'התקדשי לי לחצי' — מקודשת.
- הרשב"א כתב שאם מפרש לחצי ולא לכולי — אינה מקודשת, שהרי נאמר איש — ולא חצי איש. ואילו הראב"ד סובר שאיש בא למעט דבר אחר, הלכך בכל אופן מקודשת.

ב. 'חציין מקודשת לי' — אינה מקודשת. אשה אמרה תורה, ולא חצי אשה. (ואין זה דומה ל'התקדשי לחצי', שיש לפרש דבריו שאומר לה אם ארצה לישא אחרת — אשא, אבל באשה אין הדבר אפשרי).

ג. רבא שאל: 'חציין בחצי פרוטה וחציין בחצי פרוטה' — מהו. ואם תמצי לומר מונה והולך הוא ואין זה כמקדש חצי אשה, 'חציין בפרוטה וחציין בפרוטה' מהו, שמא כיון שאמר לה בפרוטה ופרוטה — אין זה מונה והולך. ואת"ל כל ביומו מונה והולך הוא, 'חציין בפרוטה היום וחציין בפרוטה למחר' מהו, כיון שאמר לה 'למחר' הפסיק הדברים, או שמא כך אמר לה, יתחילו הקדושין מעכשו ולא ייגמרו עד למחר. 'שני חציין בפרוטה' מהו — כאן ודאי בפעם אחת אמר, או שמא אין אשה מתקדשת לחצאין כלל. תיקו.

א. הרמב"ם פסק כדרכו כ'אם תמצי לומר', הלכך בשני האופנים הראשונים מקודשת, ובשנים האחרונים — ספק. והרשב"א נתקשה בסברתו, ונקט שבכולם ספק מקודשת. והרי"ף השמיט כל אלו הספקות.

ב. מבואר בתוס' שאם אמר לה בלשון קדושין, מיד כשאמר לה חציין בפרוטה פשטו קידושין בכולה, [כי במקרה זה אין דעת אחרת המעכבת, שהרי היא מסכמת להתקדש לו לגמרי], ואין אלו קידושין לחצאין כלל. לא נסתפקו בגמרא אלא כשאמר לה בלשון אחרת, כגון הרי את מאורסת, שאין אומרים בזה 'פשטה בכולה'.

נראה שיש מקום לומר בדעת הרי"ד (בד"ה הכא) שכל דבר תלוי בדעת אחרת, גם אם נתרצו שני הצדדים לקדש את כולה, אין אומרים 'פשטה בכלא'. ומובן היטב לפי מה שכתב במשך חכמה (ר"פ צו) שדין זה שאין אומרים 'פשטא' בדעת אחרת, נדרש מדברי הכתוב ואינו סברא בעלמא).
ג. לכאורה משמע בגמרא שהאומר יתחילו הקדושין עתה וייגמרו למחר — מקודשת. אך יתכן שאין הדבר מוסכם לכל הדעות. (ע' חזו"א אה"ע סוס"י נו).

ד. שאל רבא: 'שתי בנותיך לשני בני פרוטה' — מהו, אחר נותן ומקבל אנו הולכים, והרי יש כאן ממון, או שמא אחר האיש והאשה אנו הולכים ואין לכל אחד שוה פרוטה. תיקון.
כתבו התוס': דוקא בבנות קטנות שהאב זכאי בקידושיהן, אבל בגדולות שאין האב אלא כשליה בעלמא, ודאי צריך שוה פרוטה לכל אחת ואחת.
עוד כתבו התוס', 'בתר נותן' שאמרו — לאו דוקא, אלא בתר מקבל. ונראה לכאורה שלדעתם הוא הדין כששני אנשים נתנו פרוטה אחת לאב בעד שתי בנותיו, תלוי הדבר בספק שבגמרא, האם הולכים אחר האב המקבל או אחר הבנות המתקדשות. ואלם בתוס' רי"ד מבואר שבאופן זה אין לחוש לקדושין, רק כאן נסתפקו הואיל והאב נותן פרוטה משלו עבור בניו, מדין 'עבד כנעני', שמא הולכים אחר הנותן שהממון שלו, אבל שני אנשים המקדשים משלהם, ודאי כל אחד צריך ליתן פרוטה. ואפשר שגם התוס' סוברים כן.

ה. שאל רב פפא: 'בתך ופרתך בפרוטה' — מהו, בתך בחצי פרוטה וקרקעך בחצי פרוטה (ולא עשה כלום) או שמא בתך בפרוטה ופרתך במשיכה. תיקון. וכיוצא בזה נסתפק רב אשי ב'בתך וקרקעך' (ושונה מפרה שאינה נקנית בקנין כסף). והרי זה כ'אם תמצוי לומר' שב'בתך ופרתך' חלים הקדושין, בקרקע מהו. עפ"י תוס' ורשב"א ועוד).

יש אומרים שכל זה אמור כשמשך הפרה או החזיק בקרקע, אבל לא משך החזיק, ודאי כוונתו להקנות שניהם בפרוטה, ואינה מקודשת. וראוי להחמיר. (ריטב"א. ומובא במשנה למלך אישות ג, ג' ובפ"ת אה"ע לא, יא. ואילו בערוך השלחן (שם מ) פקפק בדבר מצד הסברא וכתב שמסתימת הפוסקים אין נראה כן).

דיני דיחוי בקרבנות — נתבארו בזבחים יב ובכריתות כו.

דפים ז — ח

- יג. א. המקדש בחפץ שאין שומתו ידועה וקצובה, מה הדין?
- ב. מה הדין בכגון זה בקנין עבד עברי ובפדיון הבן?
- ג. פדה את בנו בחפץ שאינו שוה חמש סלעים, והכהן אומר, לי שוה חפץ זה חמש סלעים — האם הבן פדוי? (ומה הדין כיוצא בזה בקדושי אשה בפחות משהו פרוטה, שהאשה אומרת לי הם שוים פרוטה)?
- ד. האם עבד עברי נקנה בחפץ שאינו שוה פרוטה? האם נקנה בחליפין?
- א. קידשה בשיראין וכד', ואמר לה התקדשי לי בהם כמו שהם [בין שוים הרבה בין מעט. ריטב"א] — לפי לשון אחת מקודשת ללא שומא, ובלבד שהם שוים פרוטה. ולפי לשון אחרת, לרבה אין צריך

שומא ולרב יוסף צריך שומא קודם הקדושיין. (שוה כסף ככסף, מה כסף קצוץ אף שוה כסף צריך שיהא קצוץ).

יש ראשונים שמפרשים 'דאמר לה בכל דהו' — שנתן סתם. (רשב"א, רא"ש).

אמר לה סכום מסוים שחפץ זה שוה, ואינו שוה כאותו הסכום — לדברי הכל אינה מקודשת. ואם הוברר שהיה שוה כאותו הסכום — לדברי רבה מקודשת ולדברי רב יוסף אינה מקודשת, כיון שלא שמאווהו מקודם והיא אינה בקיאה בשומא, לא סמכה דעתה מלכתחילה. ורצה רב יוסף להביא מקור לדבריו מהברייתות, ודחו הראיות.

הלכה שאין צריך שומא, בין שאמר 'בכל דהו' בין שנקב סכום. (להלן ט. ותוס'; אה"ע לא, א).

א. יש אומרים שדברים שלעתיים טועים בהערכתם בהפרש רב, כגון אבנים טובות ומרגליות, אם אמר לה ששויים כך וכך צריך שומא, דלא סמכה דעתה (עפ"י תוס' ורא"ש להלן ט בשיטת רבנו תם). ויש מי שאומר שאפילו קידשה בהם בסתם צריך שומא (ר"ן בד' ר"ת). ולכך נהגו לקדש בטבעת שאין בה אבן (תוס' שם; שלחן ערוך אה"ע לא, ב). גם נוהגים לשאול את העדים אם הטבעת שוה פרוטה, כדי שתדע הכלה שאין מקדשה אלא בשוה פרוטה. גם נוהגים לכסות פני הכלות הצנועות ואינן מקפידות במה מקדש אותן. (רמ"א שם, עפ"י תשובת הרשב"א).

ב. דבר ששומתו ידועה וקצובה, אף על פי שהאשה עצמה אינה יודעת, מודה רב יוסף שמקודשת, שזו דומה לכסף הקצוץ, ובלבד שאין חסרון של סמיכות דעת, כגון שאמר 'בכל דהו'. (כן נקט כדבר פשוט בנובי"ת אה"ע עד, ע"ש).

ב. משמע בגמרא שגם בקנין עבד עברי ובפדיון הבן נחלקו רבה ורב יוסף האם צריך שומא בחפץ שקונים או פודים בו.

א. מתוך דברי התוס' מבואר (וכן מפורש בתורא"ש), שגם לפי לשון ראשונה שטעמו של רב יוסף הוא משום סמיכות דעת, אף בפדיון הבן צריך לסמיכות דעת הכהן ובלאו הכי אין הבן פדוי. (והפני-יהושע תמה על טעם הדבר. וע' עצמות יוסף; קצות החשן רמג סק"ד; שערי ישר ה"כה).
ב. להלכה אין צריך שומא. ומשמע מסתימת הפוסקים שגם באבנים טובות ומרגליות שאפשר לטעות בהם הרבה הדין כן, ואין מחמירים לחוש לשיטת רבנו תם כשם שמחמירים בקדושי אשה. (עפ"י שבט הלוי ח"ט רכז).

ג. שוה כסף ככסף בקנין עבד עברי לכל דבר, ואין חילוק בין קרקע למטלטלין, שלא כבפדיון הבן והקדשות. (עפ"י להלן טו וראשונים; שו"ת הרדב"ח ח"ו מב).

ג. פדה בחפץ שאינו שוה חמש סלעים — אין הבן פדוי. ואם הכהן אומר זה שוה לי חמש סלעים — בנו פדוי [לרבה]. ודוקא כשבאמת נצרך וראוי לו יותר מלאחרים, כגון שהיה תלמיד חכם וצריך סודר על ראשו, אבל אדם בעלמא לא.

הרמב"ם השמיט חילוק זה. ופירש הבית-יוסף (יו"ד שה"ה), שהוא מפרש דברי הגמרא, שאין מועילה קבלת הכהן בחמש סלעים אלא בדבר שהוא שוה לפעמים חמש סלעים לאדם מסוים. וכן פסק בשלחן ערוך (ואעפ"י שאינו שוה לכהן עצמו. עט"ז). והש"ך פירש שבכל אופן מועילה קבלת הכהן, ואעפ"י שאינו שוה לכהן עצמו ולא לשום אדם.
[וכתב הש"ך שגירסת הרמב"ם בגמרא היתה (ככה"ג): 'ולא אמרן אלא גברא רבה כרב כהנא

דידע למחול'י. ואפשר שזה שהצריכו גברא רבה אינו אלא משום דין אונאה, שלא יישאר חיוב על הנותן להחזיר ההפרש, אבל הבן פדוי בכל אופן, אף במי שאינו גברא רבה (עפ"י בהג"א סו). או אפשר שבגברא רבה מועיל אף בסתם, כי יודע להבחין בין מחילה שאינה מועילה בפדיון הבן, ובין קבלה כפרעון, אבל הוא הדין בכל אדם, אם יאמר בפרוש שמקבלו כפרעון חמש סלעים — מועיל (עפ"י שערי ישר ה, כה).

ויש מפרשים דברי הרמב"ם, שרק בסודר בזמן הגמרא אמור החילוק בין אדם גדול לשאר אנשים שאין דרכם להתכבד בו, אבל עתה אין שייכת חלוקה זו. (עפ"י רשב"א; מהר"י קורקוס. וכתירוץ זה נקט לעיקר בשו"ת רב פעלים ח"ב חו"מ יא).

ויש סוברים שאין מועילה קבלת כהן אלא בחפץ ששזה מעט פחות, עד רביע, אבל שוה בשוק שלישי או חצי מחמש סלעים — לא. (ר"י קורקוס — בכורים יא, יז בשם י"א. וכן נקט להלכה בשו"ת שבט הלוי ח"ט רכו, להחמיר כשיטה זו שמסתבר טעמה).

הר"ן נסתפק [לשיטת הרמב"ם] האם מועילה אמירת 'לדידי שויה לי פרוטה' בקדושי אשה שאינם שוים בשוק פרוטה. (בספר שערי ישר ה, כה) צדד שאין מקום לספק זה לשיטת הרמב"ם, שודאי אין הדבר מועיל. וכן נקט מהרי"ל (בשו"ת החדשות קל, ג) שאין מועיל. וע' חדושי אנשי שם. וע"ע בית שמואל (לא סק"ו) שאפשר שאם שוה פרוטה במקום אחר, מועיל 'לדידי שויה לי' מן הדין. וע' גם בקהלות יעקב — ב).

ומשמע שבדבר השוה פרוטה, ואמר לה התקדשי לי בחפץ זה השוה מנה, ואמרה 'לדידי שויה לי מנה' — מקודשת ודאי. ואולם יש סוברים שאם בשעת הקדושין קבלה בסתם, אין מועיל מה שתאמר אחר כך לדידי שויה לי, כי לא הסכימה בשעת הקדושין אלא אם החפץ שוה מנה בשוק. (ע' בשו"ת הרדב"ז ח"ז מג; רב פעלים ח"ב חו"מ יא).

נראה לכאורה, לפי הצד בר"ן שמועיל לומר 'לדידי שויה לי פרוטה', הוא הדין באב המקדש את בתו, מועילה אמירתו. ושמה תלוי בעצת הגמרא אם בתר נותן ומקבל אוליגן או בתר דידהו. ע' בספר אילת השחר להלן יא.ו.

ד. אין עבד עברי נקנה בפחות משהו פרוטה, אפילו בכלי או בפרי שהנאתו קרובה. אבל שוים פרוטה — נקנה, ששוה כסף ככסף (לפיהן ישיב גאלתו מכסף מקנתו). אין עבד עברי נקנה בחליפין (מכסף מקנתו — בתורת כסף הוא נקנה ואינו נקנה בתורת תבואה וכלים, בחליפין).

א. כתב הרמ"ה (מובא בטור יו"ד רסז. ולא מצינו מי שחולק על כך. חזו"א מד, ח. ואין הדבר מוסכם — ע' בשו"ת הרדב"ז ח"ז לח), אם יש בסודר שוה פרוטה ונתנו שלא על מנת להחזיר — קנה כדין כסף, ואעפ"י שהוכירו 'חליפין' — אין זה מפסיד).

ב. כשם שאין עבד עברי נקנה בחליפין, כך אינו קונה עצמו בחליפין. (עפ"י תוס'; משנה למלך — עבדים ב, א). ויש מי שחולק (ע' משנה למלך שם בשם מהרי"מ ט. וע"ש בשער המלך).